

Krzysztof Fedorowicz

Reglamentowane prawo wyboru. Białoruś przed wyborami parlamentarnymi

25 lutego 2024 r. na Białorusi odbędą się wybory parlamentarne. W głosowaniu powszechnym wybrani zostaną deputowani Izby Reprezentantów Zgromadzenia Narodowego Republiki Białorusi. Władze już od grudnia 2023 r. prowadzą akcję mobilizacyjną i propagandową na rzecz udziału w wyborach, których wyniki w niewielkim stopniu wpłyną na aktualną sytuację polityczną. Fakt organizowania procesu wyborczego ma legitymizować obecne władze i świadczyć o czynnym udziale białoruskiego społeczeństwa w procesach politycznych swojego kraju.

Organy władzy ustawodawczej na Białorusi. Władzę ustawodawczą na Białorusi stanowi Zgromadzenie Narodowe, które składa się z dwóch izb: Izby Reprezentantów oraz Rady Republiki. Ich kadencja wynosi 5 lat. Obie izby różnią się od siebie zarówno liczbą deputowanych, jak i sposobem ich wyboru.

Wybory do Izby Reprezentantów, która składa się ze 110 deputowanych, są bezpośrednie i odbywają się w jednomandatowych okręgach wyborczych tylko i wyłącznie na terytorium Republiki Białorusi (nie przeprowadza się głosowania za granicą). Wybory w danym okręgu są ważne, jeśli weźmie w nich udział ponad połowa uprawnionych do głosowania.

Kandydatem na deputowanego może być obywatel Białorusi, który ukończył 21 lat, posiada bierne i czynne prawo wyborcze oraz na stałe mieszka na Białorusi. Zgodnie z nowelizacją Kodeksu wyborczego w 2023 r. pojawiła się kategoria osób, które nie mogą być wybierane. Deputowanym nie mogą zostać osoby skazane prawomocnym wyrokiem sądu, posiadające tzw. przeszłość kryminalną, oraz osoby, które mają obywatelstwo innego państwa lub posiadają inny dokument obcego państwa, przyznający prawa do świadczeń i korzyści związanych z poglądami politycznymi, religijnymi lub pochodzeniem narodowym (np. Karta Polaka). Zgodnie z białoruskim prawem od lipca 2023 r. każdy obywatel ma obowiązek w ciągu trzech miesięcy od uzyskania obcego obywatelstwa, zezwolenia na pobyt w innym kraju oraz Karty Polaka poinformować o tym Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (do stycznia 2024 r. uczyniło to ok. 70 tys. osób).

Z kolei wybory do Rady Republiki, która jest izbą przedstawicielstwa terytorialnego i liczy 64 członków, mają charakter wyborów pośrednich. 25 lutego 2024 r. razem z wyborami do Izby Reprezentantów odbędą się wybory deputowanych rad lokalnych oraz Rady Miasta Mińsk, którzy 4 kwietnia 2024 r. w głosowaniu tajnym wybiorą nowych członków Rady Republiki. Deputowani rad lokalnych każdego obwodu oraz miasta Mińska wybiorą po 8 deputowanych (łącznie 56). Z kolei 8 deputowanych osobiście powołuje prezydent.

Członkiem Rady Republiki może zostać obywatel Białorusi, który ukończył 30 lat oraz mieszka na terytorium odpowiedniego obwodu lub miasta Mińska co najmniej od 5 lat. Dożywotnim członkiem Rady Republiki może być także prezydent Białorusi (za jego zgodą), który przestał sprawować swój urząd w związku z upływem kadencji lub przedterminowym złożeniem rezygnacji. W wyborach lokalnych, oprócz obywateli Białorusi, którzy ukończyli 18 lat, mogą brać udział także obywatele Federacji Rosyjskiej na stałe zamieszkujący Białoruś.

Selekcja kandydatów. Proces zgłaszania kandydatów na deputowanych Izby Reprezentantów i deputowanych władz lokalnych możliwy jest na trzy sposoby. Kodeks wyborczy przewiduje tryb zgłaszania kandydatów przez zarejestrowane partie polityczne, kolektywy pracownicze oraz grupy wyborców.

Na Białorusi funkcjonują jedynie 4 partie polityczne (Białoruska Partia Biała Ruś, Republikańska Partia Pracy i Sprawiedliwości, Liberalno-Demokratyczna Partia Białorusi oraz Komunistyczna Partia Białorusi). Partia ma prawo zgłosić w każdym okręgu wyborczym w wyborach do Izby Reprezentantów tylko jednego kandydata

spośród swoich członków. Biorąc pod uwagę fakt, iż wybieranych będzie 110 deputowanych Izby Reprezentantów w jednomandatowych okręgach wyborczych, każda partia może więc zgłosić maksymalnie 110 kandydatów. Łącznie wszystkie partie polityczne mogą zgłosić 440 kandydatów. Zgodnie z informacjami CKW białoruskie partie zgłosiły jedynie 183 kandydatów na deputowanych Izby Reprezentantów (Białoruska Partia Biała Ruś – 71, Liberalno-Demokratyczna Partia Białorusi – 54, Komunistyczna Partia Białorusi – 37 oraz Republikańska Partia Pracy i Sprawiedliwości – 21). Żadna z partii nie dokonała zgłoszenia maksymalnej liczby kandydatów, mimo takiej możliwości. Świadczy to o skrajnej deformacji systemu partyjnego na Białorusi, który nie jest w stanie w pełnym wymiarze wypełniać podstawowej roli partii w systemie politycznym, jaką jest wystawianie jej członków jako kandydatów w wyborach różnego stopnia.

Kandydatów na deputowanych do Izby Reprezentantów mogą zgłaszać kolektywy pracownicze. Zgłaszający kandydata kolektyw musi się składać z nie mniej niż 300 wyborców, a w zebraniu, na którym podjęto decyzje w tym przedmiocie, udział musi wziąć co najmniej 150. Jeden kolektyw pracowniczy może zgłosić tylko jednego kandydata na deputowanego do Izby Reprezentantów. W ten sposób, rodem z czasów radzieckich, zgłoszono 137 kandydatów na deputowanych Izby Reprezentantów.

Trzecią możliwością jest zgłoszenie kandydata przez grupę wyborców poprzez zebranie odpowiedniej liczby podpisów. Zgłoszenia kandydata na deputowanego do Izby Reprezentantów w drodze zebrania podpisów dokonuje grupa wyborców (grupa inicjatywna) licząca co najmniej 10 osób, a kandydata na deputowanego do lokalnej rady deputowanych – grupa inicjatywna od 3 do 10 osób. Osoba zamierzająca zgłosić kandydata ma prawo złożyć wniosek o rejestrację grupy inicjatywnej tylko w jednym okręgu wyborczym w celu wyboru kandydata do Izby Reprezentantów lub w jednym okręgu wyborczym w celu wyboru członka lokalnej rady deputowanych. Kandydat zgłoszony do Izby Reprezentantów w okręgu przez grupę wyborców musi mieć poparcie co najmniej 1000 wyborców zamieszkałych na terenie tego okręgu, a osoba zgłoszona jako kandydat do lokalnej rady deputowanych musi mieć poparcie co najmniej 1% wyborców mieszkających na terenie danego okręgu wyborczego, ale nie mniej niż 10.

Tym samym w wyborach do Izby Reprezentantów, które odbędą się 25 lutego 2024 r., na 110 mandatów do obsadzenia zgłoszono tylko 298 kandydatów (183 przez partie polityczne, 137 przez kolektywy pracownicze i 141 przez grupy wyborcze – na Białorusi każdy z kandydatów może być zgłoszony jednocześnie przez partię polityczną, kolektyw pracowniczy i grupę inicjatywną), z których ponad 30% stanowią kobiety.

Kontrola i proces głosowania. Zgłoszenie kandydata rozpoczyna proces jego rejestracji oraz weryfikacji i nie jest jednoznaczne z dopuszczeniem do głosowania. Kandydatura jest dokładnie sprawdzana pod względem formalnym przez CKW. Jednak nawet po pozytywnej weryfikacji i rejestracji kandydat praktycznie do dnia wyborów nie ma pewności, że w nich wystartuje. Partie polityczne lub kolektywy pracownicze, które zgłosiły kandydata na posła, mają prawo, najpóźniej na 5 dni przed dniem wyborów, uchylić swoją decyzję o zgłoszeniu kandydata na deputowanego. Z kolei CKW ma prawo w każdej chwili, bez uprzedzenia unieważnić decyzję o zarejestrowaniu kandydata z powodu naruszenia wymogów KW. Przyczyną może być np.: nieprzestrzeżenie ograniczeń podczas prowadzenia kampanii wyborczej, wykorzystywanie pomocy materialnej ze strony obcych państw, organizacji i cudzoziemców. Warto także zaznaczyć, że na Białorusi istnieje możliwość odwołania (poprzez głosowanie) każdego deputowanego z pełnionej funkcji w trakcie kadencji przez grupę wyborców z okręgu, z którego został wybrany. Przyczyną może być niewykonywanie obowiązków parlamentarnych przewidzianych ustawą, utrata zaufania wyborców, naruszenie konstytucji, ustaw oraz aktów prezydenta. Minimum 300 wyborców z okręgu może wszcząć procedurę odwołania, a po zebraniu 20% podpisów wyborców uprawnionych do głosowania w danym okręgu, CKW podejmuje decyzję o zarządzeniu głosowania w sprawie odwołania deputowanego.

Przeprowadzenie wyborów do Izby Reprezentantów oraz władz lokalnych jednego dnia powoduje, że sam proces wyborczy dla przeciętnego obywatela (zwłaszcza osób starszych) może być niejasny i skomplikowany. 25 lutego 2024 r. mieszkańcy Mińska w lokalu wyborczym otrzymają 2 karty do głosowania; mieszkańcy w obwodach i powiatach – 3 karty, a mieszkańcy obszarów wiejskich – 4. Tym samym udział w wyborach będzie dla

większości swego rodzaju wyrazem przyzwyczajenia i rytuałem, który odbywa się co kilka lat, bez gwarancji dokonania rzeczywistych zmian.

Wnioski. Wyniki wyborów nie będą miały większego znaczenia dla funkcjonowania białoruskiego systemu politycznego. Odpowiednio dobrani i wyselekcjonowani kandydaci stanowić będą gwarancję jego stabilności. Ich rola będzie się sprowadzała do akceptacji prezydenckich inicjatyw ustawodawczych i działań na arenie międzynarodowej. Wprawdzie formalnie białoruski parlament pełni funkcję legislacyjną, jednak realnie w przerwach między sesjami to prezydent wydaje dekrety z mocą ustawy i realizuje wraz z rządem inicjatywę ustawodawczą.

Dla władz Białorusi celem samym w sobie jest aktywny udział społeczeństwa w fazie przedwyborczej, jego konsolidacja i wysoka frekwencja w lokalach wyborczych bezpośrednio w okresie głosowania, co ma być realnym przejawem troski obywateli o losy kraju.

Nowy skład białoruskiego parlamentu prawdopodobnie nie przełoży się także na możliwość zmiany dotychczasowego stanu relacji polsko-białoruskich oraz białorusko-rosyjskich, gdyż są one w dużej mierze realizowane i kształtowane osobiście przez Alaksandra Łukaszenkę. Tym samym białoruski parlament, zepchnięty na margines życia społeczno-politycznego, pozostanie organem władzy całkowicie zależnym od prezydenta, jego administracji i rządu.